

УДК 339.9

Назаренко О. А., аспірантка УДУФМТ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Розглянуто проблему підвищення ефективності зовнішньої торгівлі України через удосконалення методів її нетарифного регулювання, здійснено порівняльний аналіз дієвості нетарифних методів захисту національного товаровиробника України і зарубіжних країн та запропоновано способи покращення стану зовнішньої торгівлі України через використання нетарифних заходів із залученням досвіду зарубіжних країн.

Ключові слова: методи нетарифного регулювання, антидемпінгові та компенсаційні заходи, санітарні та фітосанітарні заходи.

Табл. 1. Літ. 10.

Назаренко О. А., аспірантка УДУФМТ

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДОВ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

Рассмотрена проблема повышения эффективности внешней торговли Украины путем усовершенствования методов её нетарифного регулирования, осуществлен анализ действенности использования методов нетарифного регулирования с целью защиты собственного потребителя и товаропроизводителя Украины и зарубежных стран и предложены способы улучшения состояния внешней торговли Украины путем использования нетарифных мер с привлечением опыта зарубежных стран.

Ключевые слова: методы нетарифного регулирования, антидемпинговые и компенсационные меры, санитарные и фитосанитарные меры.

Nazarenko Olha, PhD student of USUFIT

COMPARATIVE ANALYSIS OF METHODS OF NON-TARIFF REGULATION OF FOREIGN TRADE OF UKRAINE AND FOREIGN COUNTRIES

This article is dedicated to the analysis of the problem of increasing the efficiency of Ukrainian foreign trade by improving methods of non-tariff regulation, the comparative analysis of the effectiveness of non-tariff methods in order to protect domestic consumers and producers of Ukraine and foreign countries and suggested approaches to improve the foreign trade of Ukraine through the use of non-tariff measures involving the experience of foreign countries.

Keywords: methods of non-tariff regulation, anti-dumping and countervailing measures, sanitary and phytosanitary measures.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі зовнішня торгівля виступає важливою складовою соціально-економічного розвитку кожної окремої країни. На жаль, Україна, маючи сприятливі виробничо-технічні та науково-освітні передумови для технологічної модернізації господарського комплексу, й надалі залишається сировинним придатком економічно розвинутих країн. Зважаючи на використання іншими країнами світу методів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі з метою укріплення власних позицій в міжнародній торгівлі, варто визначити та вивчити зарубіжний досвід використання таких методів задля сприяння економічному розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців теоретичний аспект методів міжнародної торгівлі розглядали такі вчені, як Д. Лук'яненко, А. Осика, С. Ківалов, О. Гребельник, Н. Горін, В. Андрійчук, Н. Науменко, Н. Ткаченко, І. Бураковський. У своїх працях вони розкривають зміст інструментів регулювання зовнішньоекономічних відносин за основними прийнятими в світі класифікаціями. Серед зарубіжних науковців, які до-

сліджували проблему саме нетарифних обмежень зовнішньої торгівлі, можна виділити таких як: Р. Болдвін, А. Деардорф, Р. Стерн, К. Маскус, Дж. Вілсон, Т. Отцукі, Б. Бора, А. Куваха-ра, С. Лайрд. Ці науковці детальніше зупинилися на проблемі нетарифного регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Незважаючи на вагомі здобутки зазначених досліджень, залишається низка невирішених проблем, пов'язаних з укріпленням позицій України в міжнародній торгівлі саме через застосування зарубіжного досвіду в нетарифному регулюванні зовнішньої торгівлі.

Мета статті. Наявність низки невирішених проблем щодо використання ефективно діючих методів нетарифного регулювання зумовлює необхідність порівняння та аналізу методів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України та зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. Результати порівняльного аналізу застосування нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі країнами світу показують, що використання таких заходів Україною в основному збігається зі світовими тенденціями (табл. 1). Так, дослідження, присвячені використанню методів нетарифного регулювання, свідчать про те, що в останні 5 років країни з різними рівнями економічного розвитку вдаються до збільшення кількості застосування саме санітарних та фітосанітарних заходів, що пов'язано з бажанням захистити внутрішній ринок та певною мірою укріпити власні позиції в міжнародній торгівлі під час кризових явищ в міжнародній економічній системі, не викликаючи підозру інших країн стосовно справжніх цілей такого застосування і аргументуючи це захистом власного споживача. В Україні ж також відбувається збільшення застосування санітарних та фітосанітарних заходів.

Хоча тарифи залишаються найбільш широко використовуваним інструментом економічної політики для обмеження торгівлі, їх відносна важливість поступово знижується протягом останніх 20 років [1, с. 54]. Саме відкритість торгівлі та величезна кількість укладених в рамках СОТ преференційних регіональних торговельних угод сприяли цьому. Нетарифні заходи, а саме технічні бар'єри в торгівлі та санітарні й фітосанітарні заходи, податки та субсидії часто використовуються урядами для досягнення цілей державної політики, таких, як захист вітчизняного споживача від травм або хвороб. З іншого боку, нетарифні заходи також можуть бути використані країнами з метою маніпулювання умовами торгівлі або для захисту вітчизняних виробників від іноземної конкуренції. Насправді дуже складно провести межу між бажанням країни захистити власного споживача через нетарифне регулювання зовнішньої торгівлі та бажанням використати ці нетарифні заходи в протекціоністських цілях з метою укріплення власних позицій у міжнародній торгівлі.

Також швидке зростання кількості використаних різними країнами нетарифних заходів піднімає питання про прозорість такого застосування. Кількість та якість інформації щодо нетарифних заходів різних країн насправді є неповною та не завжди відкритою для вивчення та коментарів [2, с. 54].

Таблиця 1

Нетарифні заходи, запроваджені країнами світу в 2009–2012 рр.
(кількість запроваджених заходів)

Країна	Антидемпінгові заходи		Компенсаційні заходи		Санітарні та фітосанітарні заходи		Захисні заходи		Технічні бар'єри в торгівлі	
	1.01.2010	1.01.2013	1.01.2010	1.01.2013	1.01.2010	1.01.2013	1.01.2010	1.01.2013	1.01.2010	1.01.2013
Україна	2	3	0	0	6	12	2	0	26	23
Японія	0	1	0	0	20	20	0	0	34	33
США	20	11	14	5	73	176	0	0	71	104
ЄС	18	14	4	2	12	36	0	0	45	77
Китай	17	9	3	2	90	25	0	0	200	75
Бразилія	9	47	0	1	92	70	0	1	39	71
Індія	31	21	1	0	4	4	10	1	2	3

Джерело: [3].

Ураховуючи дані таблиці 1, можна простежити тенденцію збільшення застосування саме санітарних та фітосанітарних заходів в Україні, США, ЄС. Це пов'язано з тим, що запровадження цих заходів дає змогу безперешкодно зменшити кількість імпортованих товарів до країни через обґрунтування такого зменшення захистом здоров'я населення країни, при цьому маючи на меті укріплення своїх позицій в міжнародній торгівлі. Що стосується України, то в рамках підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Україна проводить роботу щодо гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими, що в свою чергу дало змогу збільшити кількість застосованих санітарних та фітосанітарних заходів з 6, станом на 01.01.2010 р., до 12, станом на 01.01.2013 р.

Згідно з результатами порівняльного аналізу застосування нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі українська методика має багато спільних рис із методикою застосування таких заходів в ЄС, США, Японії, Індії, Китаї, Бразилії.

Інтерес становить практика ЄС у введенні та регулюванні застосування антидемпінгових та компенсаційних заходів. Основними актами Європейського Союзу, що регулюють питання антидемпінгових та компенсаційних мит, є Регламент № 1225/2009 щодо антидемпінгу та Регламент № 597/2009 щодо компенсаційних заходів. Протягом 2012 року Європейський Союз ініціював 59 нових антидемпінгових розслідувань. Ці заходи впливали на імпорт товарів з 27 країн. На частку Китаю припадало 44% від загальної кількості антидемпінгових розслідувань, у той час як на Індію, Росію й Таїланд припадало близько 6%. Середня тривалість антидемпінгових заходів в ЄС становить від шести до семи років, близько 12% антидемпінгових заходів залишаються чинними протягом більше десяти років.

Кількість запроваджених антидемпінгових заходів у США зменшилася з 20, станом на 01.01.2010 р., до 11, станом на 01.01.2013 р. Тенденцію до зменшення застосування антидемпінгових заходів показує і ЄС (з 18, станом на 01.01.2010 р., до 14, станом на 01.01.2013 р.), що певною мірою можна пояснити збільшенням кількості застосування санітарних та фітосанітарних заходів.

Бразилія широко використовує засоби захисту торгівлі, зокрема антидемпінгові: за перші дев'ять місяців 2012 року Бразилія ініціювала 47 нових розслідувань, тим самим перевищивши попередній рекорд в 40 в 2010 році. Також уряд Бразилії ухвалив низку кроків щодо зміцнення торговельного захисту. До їхнього числа відносяться реалізація змін до деяких практик, таких як захист від обману, а також прийняття нових законодавчих актів, що передбачають більш суворе застосування тимчасових заходів.

Індія також широко використовує антидемпінгові заходи, але на відміну від Бразилії, яка має лише 88 чинних антидемпінгових заходів, Індія, станом на 30.06.2013 р., мала 249.

Правовою базою для застосування антидемпінгових та компенсаційних заходів є Закон про митний тариф 1975 року з внесеними до нього поправками. Уряд Індії відзначає, що таке широке застосування вищезазначених заходів зумовлене насамперед бажанням усунути шкоду, яка була заподіяна вітчизняній промисловості від недобросовісної торгівлі з іншими країнами світу.

В порівнянні з іншими країнами Японія має лише чотири чинні антидемпінгові заходи. Вони стосуються накладення антидемпінгових мит на електролітичний діоксид марганцю, що походить з Південноафриканської республіки, Австралії, Китаю та Іспанії; заходи були введені 1 вересня 2008 року і рівень мит, який застосовують, перебуває в межах між 14,0% і 46,5%. 26 червня 2012 в Японії була призупинена дія запобіжного заходу, пов'язаного з накладенням антидемпінгового мита на певні поліефірні шпательні волокна з Республіки Корея й окремих митних територій Тайваню, Пенху, Цзіньмень і Мацзу; заходи були введені з 26 липня 2002 року. Закон про митний тариф та відповідні розпорядження і вказівки Кабінету Міністрів Японії визначають нормативно-правову базу щодо використання антидемпінгових, компенсаційних і захисних заходів. Японія внесла поправки до Посібника щодо процедур, пов'язаних з накладенням антидемпінгового та компенсаційного мит у квітні 2011 року з метою забезпечення відповідності з угодами СОТ.

У свою чергу, антидемпінгові заходи в Китаї можуть бути введені відповідно до Закону про зовнішню торгівлю, Регламенту щодо антидемпінгу та низки правил. Як і в більшості країн, процес компенсаційних розслідувань у Китаї схожий на процес антидемпінгових розслідувань, однак значним додатковим елементом є забезпечення консультацій з урядом країни-експортера чи території.

Порівняно з США, ЄС, Бразилією, Індією та Китаєм антидемпінгові заходи не набули такого широкого використання в Україні. Наприклад, протягом 2012 року Україна порушила антидемпінгові розслідування стосовно лимонної кислоти (моногідрат) з КНР, медичної склотари з Російської Федерації, полівінілхлориду суспензійного зі Сполучених Штатів Америки. Слід відмітити, що переважну більшість серед країн, до яких Україна застосовує антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи, займають Російська Федерація, Китайська Народна Республіка та Республіка Білорусь.

Ширшого використання, ніж антидемпінгові заходи, в українській практиці набули технічні бар'єри, що також широко використовуються у практиці зарубіжних країн. Так, лідером у застосуванні технічних бар'єрів у торгівлі є США (104 запроваджені заходи станом на 01.01.2013), майже однакову кількість цих заходів має ЄС (77), Китай (75) та Бразилія (71).

Водночас країни не обмежуються використанням антидемпінгових заходів, як зазначалося раніше, країни з різними рівнями економічного розвитку вдаються до збільшення кількості застосування саме санітарних та фітосанітарних заходів. Зокрема, Сполучені Штати Америки виконують роль світового регулятора введення нових стандартів та фітосанітарних заходів саме через активну участь у роботі комітетів СОТ, які відповідають за них. У період з 1 січня 2010 року по 30 червня 2012 Сполучені Штати внесли на розгляд Комітету з технічних бар'єрів у торгівлі 520 повідомлень, з яких 337 були доповненнями або виправленнями до цих стандартів, і 537 – до Комітету із санітарних та фітосанітарних заходів.

Водночас в Україні існує проблема невідповідності національних стандартів міжнародним та європейським, що, у свою чергу, зменшує можливість застосування санітарних та фітосанітарних заходів, які в останні роки набувають все більшого значення в зовнішньоторговельній політиці таких країн, як Японія, ЄС, США, Індія, Китай, Бразилія. Тому Україна вживає заходи щодо адаптації національного рамкового й секторального законодавства до законодавства ЄС.

На сьогодні в Україні прийнято 7074 національні стандарти, гармонізовані з міжнародними та європейськими. Водночас протягом 2013 року в Україні планується розробити 226 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими. На це в рамках Угоди про фінансування програми «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом», ЄС виділив 11 млн. 207 тис. гривень. Програма розпочалася ще 2003 року, але особливо процес активізувався в останні роки у зв'язку з підготовкою України до підписання Угоди про асоціацію з ЄС [4].

З метою прискорення та спрощення прийняття міжнародних та європейських стандартів, як національних, реалізується Концепція впровадження стандартів ЄС за методом «обкладинки»: на сьогодні прийнято 577 міжнародних стандартів, як національних, мовою оригіналу.

Схвалено єдині підходи до структури та змісту технічних регламентів, що розробляються на основі актів європейського законодавства. Затверджено 42 технічні регламенти, з них 38 – на промислову продукцію, з яких упроваджено 29.

11 липня Уряд затвердив нову редакцію Технічного регламенту безпеки іграшок з метою приведення його у відповідність до Директиви Європейського Парламенту та Ради № 88/378/ЄЕС від 03.05.88, що сприятиме усуненню технічних бар'єрів у торгівлі, полегшенню співпраці між органами ринкового нагляду в рамках системи обміну інформацією про небезпечну продукцію та запобіганню появи небезпечних іграшок на ринку України.

Щодо повної заборони імпорту продукції, яка не відповідає встановленим стандартам, а також використання кількісних обмежень у комплексі із санітарних та фітосанітарних заходів, показовим є досвід Японії та США.

Японія відповідно до статті 69-11 Закону про митницю забороняє імпорт певних продуктів. З міркувань національної безпеки, захисту здоров'я споживачів і благополуччя, збереження життя рослин і тварин і навколишнього середовища імпорт наркотичних засобів, певних видів зброї, а також тварин або рослин, занесених до додатка Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, може бути заборонено або підпадати під систему імпортного ліцензування. Крім того, деякі товари, у тому числі деякі види риби, підпадають під квотування імпорту.

Разом з тим, Японія продовжує використовувати кількісні обмеження на імпорт (квоти на імпорт) на такі продукти, як риба, а також речовини, розповсюдження яких контролюється законодавчо, і вони зазначені у Монреальському протоколі як речовини, що руйнують озоновий шар [5, с. 148].

США мають багато спільного в застосуванні санітарних та фітосанітарних заходів з Японією. Наприклад, у Сполучених Штатах, так само як і в Японії, є закони або норми, що дозволяють кількісні обмеження чи заборону на імпорту продукцію. Вони часто підтримуються для забезпечення безпеки або розвитку економіки Сполучених Штатів, для охорони здоров'я чи добробуту життя рослини або тварини. Наприклад, Закон про захист морських ссавців, Закон щодо зникаючих видів, Закон щодо захисту рибалок і т.д. Тому імпорт деяких товарів може бути заборонений у зв'язку з невідповідністю якісних характеристик певного товару законам або правилам США, таких як стандарти чи правила захисту споживачів [6, с. 135].

Деякі країни-члени СОТ наголошують на тому, що нормативна практика ЄС та його технічні регламенти та процедури оцінки відповідності набувають усе більшого значення у визначенні тих товарів країн не членів ЄС, які отримають доступ на його внутрішній ринок, іноді створюючи непотрібні перешкоди для торгівлі. У відповідь на такі заяви Європейський Союз указує на те, що його правила переслідують законні цілі, є предметом ретельної оцінки впливу, значною мірою засновані на відповідних міжнародних стандартах, а також розроблені відповідно з прозорим процесом, що дозволяє іншим зацікавленим сторонам з інших країн-членів СОТ брати в ньому участь і висловлювати свою точку зору. Визнаючи, що ряд нормативних вимог у деяких сферах економіки збільшився, ЄС відзначає, що це відображає науковий прогрес і виявлення нових ризиків. Крім того, ЄС вказує, що він надає технічну допомогу для підтримки країн, що розвиваються, у виконанні нормативних вимог, це також стосується і України.

Особливостями застосування інструментарію нетарифних заходів в ЄС є те, що технічні регламенти та процедури оцінки відповідності можуть бути прийняті на національному та європейському рівнях. Тільки товари, які не охоплюються «повністю гармонізованим» законодавством ЄС, можуть бути предметом регулювання національних технічних регламентів або процедур оцінки відповідності. Гармонізоване законодавство є законодавством, прийнятим спільно Європейським парламентом та Радою або Комісією, коли Європейський парламент і Рада надали відповідні повноваження Комісії. Загальною правовою основою для прийняття гармонізованого законодавства, що стосуються створення і функціонування внутрішнього ринку ЄС, є стаття 114 Договору про функціонування Європейського Союзу. Інші положення Договору про функціонування Європейського Союзу можуть також забезпечити відповідну правову основу, залежно від об'єкта. Наприклад, існує значний обсяг законодавства у галузі сільськогосподарської продукції на основі Статті 38 Договору про функціонування Європейського Союзу [7, с. 223].

Інтерес становить досвід Бразилії в плані узгодження національних стандартів з міжнародними. У випадку невідповідності міжнародним стандартам застосовуються критерії ефективності використання відповідного регламенту. Як правило, запропонований технічний рег-

ламент, який може мати ефект на торгівлю та вводиться Бразилією, повинен бути направлений до відповідного Комітету СОТ для подальшого аналізу на відповідність міжнародним стандартам та для надання певних коментарів країн-членів СОТ. Рекомендований період для аналізу і перегляду технічних регламентів становить чотири роки. Бразильська система санітарного та фітосанітарного контролю ґрунтується на аналізі ризиків, включаючи оцінку країни походження імпортованої продукції та характеристики товару. Імпорт будь-якого продукту, за умови якщо він підпадає під систему санітарного та фітосанітарного контролю, вимагає застосування неавтоматичних ліцензій [8, с. 154].

З огляду на стрімкий розвиток зовнішньої торгівлі Китаю та Індії для України доцільно також розглянути можливість використання елементів регуляторної політики цих країн. Особливістю торговельної політики КНР є градація стандартів за чотирма рівнями: національні, торговельні, місцеві та корпоративні. Відповідно до Закону про правила здійснення стандартизації в розробці національних стандартів, компетентний відділ адміністрації стандартизації при Держраді несе відповідальність за прийняття планів, організацію розробки, розгляду і затвердження, нумерації та видачі національних стандартів. Якщо немає національних стандартів на технічні вимоги, які повинні бути стандартизовані для певних професій по всій країні, можуть бути введені торговельні стандарти. Торговельні стандарти автоматично втрачають чинність після набуття чинності відповідними національними стандартами. У разі відсутності національних стандартів і стандартів торгівлі можуть бути прийняті місцеві стандарти з метою забезпечення безпеки людей, тварин та рослин і відповідності санітарним вимогам для промислових товарів. У разі відсутності національних стандартів, стандартів торгівлі або місцевих стандартів для певних продуктів, підприємства, що виробляють такі продукти, можуть прийняти свої власні стандарти в якості основи для організації виробництва [9, с. 142].

У рамках Комітетів СОТ стосовно технічних бар'єрів в торгівлі та санітарних і фітосанітарних заходів деякі країни-члени висловили заклопотаність з приводу заходів, які були запропоновані та введені КНР на окремі продукти, зокрема бавовну та текстиль. Наразі ці заходи залишаються в силі.

Натомість в Індії санітарні та фітосанітарні питання продовжують регулюватися і забезпечуються за допомогою низки законів та державних установ. Основними установами у створенні та реалізації санітарних та фітосанітарних заходів на продовольчі товари є Міністерство охорони здоров'я та добробуту сім'ї, Дирекція з карантину, захисту і зберігання, Бюро індійських стандартів та ін.

Санітарні та фітосанітарні заходи Індії стосуються переважно продуктів харчування, у тому числі оброблених харчових продуктів; товарів для тварин; харчових продуктів тваринного походження; рослин і рослинних матеріалів; харчових пакувальних матеріалів; рогів/копит тварин, м'яса та м'ясних продуктів, молока і молочних продуктів, харчових добавок, граничних концентрації різних пестицидів в газованій воді та інших [10, с. 225].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз використання методів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі країнами світу, в тому числі і Україною, показав, що ці заходи мало різняться між собою. Різниця полягає у тому, що розвинуті країни забороняють імпорт товарів з інших країн через невідповідність цих товарів міжнародним стандартам або ж законодавчо закріпленим нормам, доповнюючи ці заборони антидемпінговими заходами. Україна та країни, які в останні роки прагнуть утвердитися на міжнародній арені, поки що використовують переважно інструмент антидемпінгових розслідувань для захисту свого внутрішнього ринку.

Японія, в основному, застосовує саме тарифне регулювання зовнішньої торгівлі, використовуючи нетарифне регулювання у випадку загрози життю населення, тварин та рослин. В свою чергу, США та Європейський Союз не обмежуються використанням тарифів, підсилюючи свій вплив на міжнародну торгівлю застосуванням великої кількості антидемпінгових, компенсаційних, санітарних та фітосанітарних заходів. Водночас Індія, Бразилія та Китай ін-

коли перевершують вищезазначені країни у використанні антидемпінгових і санітарних та фітосанітарних заходів. Наразі Україна проводить гармонізацію стандартів з міжнародними та європейськими з метою використання всіх можливостей захисту власного споживача та укріплення власних позицій у міжнародній торгівлі.

Вищесказане зумовлює необхідність для України у подальшому приведенні своїх стандартів до міжнародних та європейських з метою застосування міжнародно визнаних санітарних та фітосанітарних заходів стосовно неякісної продукції, яка надходить з інших країн світу. Ця можливість вбачається в підписанні Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом на Саміті Східного партнерства в Вільнюсі 29 листопада 2013 року та набутті чинності угоди про зону вільної торгівлі.

Перспективою подальших досліджень з цього питання є розробка більш детальних рекомендацій щодо напрямків використання методів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України з урахуванням досвіду країн світу.

Література

1. World Trade Report 2013. Factors shaping the future of world trade. – Geneva: World Trade Organization – January 2013. – P. 336 [Internet resource] – Mode of access: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/world_trade_report13_e.pdf
2. World Trade Report 2012. Trade and public policies: A closer look at non-tariff measures in the 21st century – January 2012. – P. 247 [Internet resource] – Mode of access: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/world_trade_report12_e.pdf
3. World Trade Organisation. Non-tariff measures. [Internet resource] – Mode of access: <http://itip.wto.org/goods/Forms/GraphView.aspx>
4. Мінекономрозвитку активізувало розробку стандартів, гармонізованих із міжнародними та європейськими // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=216096&cat_id=38461. – Цитовано за версією сайту на 19.07.2013 р.
5. Trade Policy Review: Japan. – Geneva: World Trade Organization – 21 February 2013. – P. 158 [Internet resource] – Mode of access: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp376_e.htm
6. Trade Policy Review: United States of America. – Geneva: World Trade Organization – 20 December 2012. – P. 152 [Internet resource] – Mode of access: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp375_e.htm
7. Trade Policy Review: European Union. – Geneva: World Trade Organization – 18 July 2013. – P. 252 [Internet resource] – Mode of access: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s284e.pdf
8. Trade Policy Review: Brazil. – Geneva: World Trade Organization – 21 June 2013. – P. 194 [Internet resource] – Mode of access: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s283_e.pdf
9. Trade Policy Review: China. – Geneva: World Trade Organization – 14 June 2012. – P. 190 [Internet resource] – Mode of access: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp364_e.htm
10. Trade Policy Review: India. – Geneva: World Trade Organization – 16 September 2011. – P. 235 [Internet resource] – Mode of access: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp349_e.htm

Стаття надійшла до редакції 27.10.2013 р.